

## P R A T A R M Ė

1960 metų gruodžio mėnesį visoje respublikoje buvo iškilmingai paminėta sukaktis žmogaus, priklausančio prie pačių šviesiausių asmenybių lietuvių kultūros istorijoje,— paminėta Jono Jablonskio 100-ųjų gimimo metinių sukaktis. Šis vardas kiekvienam iš mūsų kelia labai ryškius ir šviesius vaizdinius — didelio pasišventimo užsibrėžtam tikslui, nepaprasto darbštumo ir ištvermingumo vaizdinius. Kò gali nejaudinti vaizdas: ligos prie ratukų prikaustytas senelis, suparaližuotomis kojomis, menkai bevaldantis rankas, bet visà laikà dirbąs! Ir tokį atsakingà darbà! Šitokį Jablonskį mes matome išlikusiose nuotraukose, šitoks jis iškyla prieš mūsų akis iš jo bendradarbių bei mokinių atsiminimų.

J. Jablonskio nuopelnai lietuvių literatūrinei kalbai neįkainojami.

Žinoma, netikslu būtų sakyti, kad jis sukūrė mūsų literatūrinę kalbą — ją kuria visa tauta. Bet kalbininkai jai duoda kryptį, nustato normas, atskleidžia jos raidos dėsnius, sutvarko rašybà ir t. t. J. Jablonskis ir buvo tas žmogus, kuris čia tarė lemiamą žodį: paskelbė kalbos ugdymo metodus, atskleidė jos šaltinius, parodydamas, kas yra jos turtas, o kas šiukšlės, nustatė rašybà ir kt. Šiandien mums ir įsivaizduoti sunku lietuvių literatūrinę kalbà be Jablonskio — kas be jo ano meto gyvenimo sąlygomis būtų sugebėjęs taip taikliai atsakyti į visus iškylančius tokius gausius klausimus, kurie šaukte šaukėsi išsprendžiami. Dabar, praėjus tam tikram laikui, mums aiškiai matyti J. Jablonskį buvus tuo vairininku, kuris lietuvių kalbà vedė pačia teisingiausia kryptimi. Tiesa, šiandien, literatūrinei kalbai pažengus toli į priekį bei pasikeitus jos vystymosi aplinkybėms, gali kelti kai kurių abejonių J. Jablonskio pasirinktas jos ugdymo bei turtinimo kriterijus kaip per siauras. Bet anuo metu, kada dvaruose ir klebonijose ujama lietuvių kalba buvo pasitraukusi į šiaudinę pastogę, J. Jablonskis pasirinko vienintelę teisingà ir tvirtà atramà — neigiamų svetimų įtakų nesužalotà liaudies kalbà.

Nuo J. Jablonskio mirties mus skiria 30 metų su viršum laiko tarpas. Per tą laiką mūsų literatūrinė kalba labai praturtėjo ir išaugo. Ypač ji suklestėjo tarybinės santvarkos metais. Ir tatai neatsitiktina — ja niekuomet nebuvo taip rūpinamasi, kaip dabar. Be kita ko, tai rodo organizuotai ir intensyviai dirbamas kalbotyros darbas LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute, visose aukštosiose mokyklose, tai rodo ir gyvas kalbinių darbų leidimas, jų tarpe ir J. Jablonskio kūrybinio palikimo. Su svarbiausiais didžiojo mūsų kalbininko darbais tarybinė visuomenė supažindinama J. Palonio parengtu ir prieš keletą metų išleistu „Rinktinių raštų“ dvitomiu. J. Jablonskio 100-ųjų gimimo metinių sukakčiai skirtų iškilmingų mokslinių konferencijų, vykusių LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute, Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko vardo universitete, Vilniaus Valstybiniame Pedagoginiame institute, Kauno ir Kapsuko vidurinėse mokyklose, metu buvo iškelta naujų duomenų, papildančių J. Jablonskio kaip kalbininko, pedagogo, visuomenės veikėjo paveikslą. Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto Lietuvių kalbos katedra ėmėsi iniciatyvos tą mokslinę bei memuarinę medžiagą — skaitytus pranešimus ir atsiminimus — padaryti plačiau prieinamą — išleisti atskira knyga. Be to, leidinys papildytas atsiminimais, gautais iš LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Rankraščių skyriaus.

Leidinyje dedamuose straipsniuose paliečiama keletas J. Jablonskio kalbinės veiklos klausimų. „Jablonskis ir dabartinė mūsų literatūrinė kalba“ — taip pavadintas J. Palonio straipsnis, nagrinėjantis įžymiojo kalbininko darbų reikšmę dabartinei literatūrinei kalbai. Bet J. Jablonskis rūpinosi ir kitomis ano meto mūsų kultūrinio gyvenimo sritimis: mokykla, švietimu, literatūra ir kt. Didelį dėmesį jis kreipė į leidžiamų knygų kalbos kultūrą, ypač į vertimų kalbą. Šiai dar nenagrinėtai temai skiriami straipsniai: A. Aurylos „J. Jablonskio vaidmuo lietuvių realistinės vaikų literatūros raidai“ ir D. Urbo „J. Jablonskis ir verstinė literatūra“.

Iki šiol dar neturėjome beveik nieko, kur plačiau būtų nušviečiama J. Jablonskio pedagoginė veikla. Pradžią tam padaro M. Karčiauskienė straipsniu „J. Jablonskis — žymus lietuvių pedagogas“. A. Pupkis apžvelgia rankraštinių J. Jablonskio palikimą. Apžvalga savotiškai pailiustruojama J. Palonio parengtais spaudai ir pirmą kartą skelbiamais laiškais.

Tomo pabaigoje dedamas A. Kaupuž ir I. Lukšaitės straipsnis apie neseniai Leningrade atrastą A. Butkevičiaus gramatikos bylą.

Vilniaus Valstybinio  
V. Kapsuko vardo universiteto  
Lietuvių kalbos katedra